

Тетяна Маслова

викладач,

НТУУ «КПІ імені Ігоря Сікорського»

ДІАЛОГІЗАЦІЯ УЧАСНИКІВ АНГЛОМОВНОГО АКАДЕМІЧНОГО ДИСКУРСУ

У сучасній лінгвістиці академічний дискурс є широким терміном, який позначає розумово-комунікативну діяльність працівників науково-освітньої сфери, який реалізується крізь численні жанри, що варіюються від лекцій та підручників до дисертацій і виступів на

конференціях. Насправді, у соціально-регламентованій комунікативній взаємодії в межах інституту вищої освіти можна виокремити риси наукового і педагогічного дискурсів. Мета наукового дискурсу – передати наукові положення, вирішити теоретичну або прикладну наукову проблему, зацікавити адресата. Ключовими концептами наукового дискурсу є істина, знання, дослідження, а учасниками – вчені, фахівці з відповідним рівнем підготовленості, які мають рівний статус і спільний прагматичний тезаурус. У свою чергу, метою педагогічного дискурсу є: передати знання необхідні для отримання вищої освіти, а також забезпечити фахову соціалізацію особистості, тому до ключових концептів можна додати виховання і навчання [4, с. 22-24; 5; 6]. Статусно нерівними учасниками інтерактивного педагогічного дискурсу є викладачі і студенти. Отже, академічний дискурс є пограничним явищем, а жанри, які продукуються в університетському середовищі, належать до власне науково-академічного дискурсу (наукові статті, монографії) або науково-дидактичного дискурсу (лекції, підручники).

Основою науково-дидактичного дискурсу (НДД) є асиметрична, з точки зору статусних ролей, адресантно-адресатна конфігурація «викладач-студент» із домінантою адресанта над адресатом. Адресант – це кваліфікований фахівець, до комунікативних завдань якого належить відбір навчального матеріалу, представлення нових знань, перевірка засвоєння інформації. Прагматичний намір адресанта НДД скерований на певну аудиторію, яку він іллокутивно спонукає здійснювати або не здійснювати певні дії, змінити свій світогляд тощо. Адресатами НДД є студенти університетів, майбутні спеціалісти, які набувають, розширюють, видозмінюють свої знання.

Комунікативну парадигму НДД становлять дві глобальні комунікативні стратегії – стратегія інтелектуальної орієнтації, яку використовує адресант для передачі науково-навчальної інформації, необхідної для подальшої професійної діяльності адресата, і стратегія емоційного налаштування адресата, яка полягає у здійсненні емотивного впливу на адресата з метою його ідеологічної та психоемоційної підготовки до активних професійних дій [5, с. 60-62].

В усному науково-академічному дискурсі мовцем є викладач, який постає ініціатором спілкування, і, окрім власне передачі інформації, керує процесом комунікації: визначає тему спілкування, орієнтує слухачів в умовах комунікативної ситуації, привертає увагу до важливих деталей, ставить питання, узагальнює почуте. Проте, студент не лише слухає викладача і відповідає на запитання, він також є активним учасником комунікативної взаємодії, оскільки

може визначати подальший розвиток спілкування, перепитуючи, уточнюючи, висловлюючи власні міркування. Зміна комунікативних ролей у ННД може бути адресна, коли викладач сам обирає наступного мовця, використовуючи вербальні і/ або невербальні засоби, і поліадресна, якщо комунікативний хід передається без вказівки конкретного адресата, тобто викладач звертається до всієї аудиторії. При цьому адресна зміна ролей реалізується мовленнєвими актами вокативу (окличні форми), а поліадресна – за допомогою мовленнєвого акту квеситиву (питання) [7, с. 206-207].

У писемному ННД комунікативна роль викладача полягає у створенні тексту, а роль студента – у смислового сприйнятті інформації, що міститься у цьому тексті. Звернення автора до потенційних читачів здійснюється через безпосереднє зазначення адресата у передмові або вступі (напр., *Dear reader*) і вживання «інклюзивного» займенника першої особи множини *we*, який залучає адресата до роздумів адресанта, і лише імпліцитно вказує на вищий рівень знань автора, домінантність адресанта. Прагнучи уникнути позначення свого вищого комунікативного статусу, автор також може вживати позначення адресата як третьої особи (напр., *We encourage students*), або використовувати особовий займенник другої особи множини *you*, тим самим підкреслюючи рівність автора і читача (напр., *What kind of information do you require?*) [7, с. 208].

У цілому, ННД характеризується тенденцією до скорочення дистанції між комунікантами і підвищення статусу студентів, надаючи їм можливість виконувати роль активного учасника наукової комунікації як наслідок особистих або узагальнених звертань, імпліцитних та непрямих директивів і квеситивів [6, с. 210]. Так, у межах жанру американської академічної лекції, разом з інформативно-персуазивною стратегією, виділяється стратегія гармонізації міжособистісних взаємин, що регулює міжособистісну взаємодію викладача і студентів шляхом демонстрації позитивного ставлення і нівелювання існуючої між ними статусної нерівності [3, с. 12] за допомогою етикетних мовленнєвих стереотипів, які сприяють оптимізації спілкування.

Діалогічність власне науково-академічного спілкування між фахівцями в усній і письмовій формі зумовлюється тим, що предметом обговорення є наукова проблема, або технічне завдання, і учасниками діалогу у широкому сенсі є представники різних шкіл, підходів, концепцій тощо, які безпосередньо, або опосередковано, долучаються до обговорення запропонованих ідей, теорій. Адресант при цьому виступає у ролі експерта, який дотримується загальних

принципів толерантності наукової дискусії та національно-культурних норм мовленнєвої ввічливості, але, оскільки учасники є рівноправними, головними комунікативними інтенціями мовця, або автора, є інформування, переконування, ствердження свого авторитету [2]. Прагмасемантична категорія авторизації, яка ідентифікує науковця як мовну особистість та суб'єкта пізнання, відображає опредметнені в семантиці та структурі науково-академічного дискурсу (НАД) комунікативно-прагматичний, метакомунікативний та оцінний компоненти. Залежно від ступеня вираженості іллокутивного потенціалу ствердження і переконання розрізняють НАД з категорично стверджувальною і некатегорично стверджувальною авторизацією. В лінгвістичному НАД засобами їх вираження слугують особливі лексичні одиниці, граматичні структури, стилістичні засоби (напр., емфатичні конструкції з дієсловом *do/does*, риторичні запитання, літота, інверсія). Втім, слід зазначити, що жанрова приналежність, специфіка наукової дисципліни і мовленнєва поведінка адресанта позначаються на діалогічності і аргументативності НАД [1]. Відповідно, мовленнєві стратегії англомовного НАД потребують подальшого вивчення і уточнення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гніздечко О. М. Авторизація наукового дискурсу: комунікативно-прагматичний аспект (на матеріалі англомовних статей сучасних європейських та американських лінгвістів) : автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / О. М. Гніздечко. – Київ: нац. лінгвіст. ун-т. – К., 2005. – 20 с.
2. Маслова Т. Б. Коммуникативные стратегии современного научного дискурса / Т. Б. Маслова // Теория и практика профессионально ориентированного обучения иностранным языкам : материалы Междунар. науч.-практ. конф., Минск, 12-14 мая 2016 г. / редкол. Е. М. Дубровченко (гл. ред.), Н. А. Круглик. – Минск : Междунар. ун-т «МИТСО», 2016. – С. 285-289.
3. Рябих Л. М. Лекція як жанр американського академічного дискурсу : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Л. М. Рябих; Харківський національний університет України імені В.Н. Каразіна. – Харків, 2014. – 20 с.
4. Сологуб Л. В. Комунікативні стратегії фахової соціалізації адресата у науково-дидактичному дискурсі (на матеріалі сучасних англомовних підручників з екології): автореф. дис. ... канд. філол. наук 10.02.04 / Л. В. Сологуб; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2015. – 214 с.

5. Сушкова Н. Усний англомовний академічний дискурс: структура, семантика та прагматика / Наталія Сушкова // «Humanities & Social Sciences 2009» (HSS-2009), 14-16 May 2009. – Львів, 2009. – С. 97-98.

6. Шепітько С. В. Науковий віа академічний дискурс: питання типології / С. В. Шепітько // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна №1102. – 2014. – С. 76- 80.

7. Шпенюк І. Є. Адресантно-адресатний аспект американського науково-академічного дискурсу / І. Є. Шпенюк // Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи. – К.: Логос, 2014. – С. 205-213.